

Dr hab. Piotr Briks, SBP 162

DZIEJE BIBLISTYKI POLSKIEJ NA POMORZU ZACHODNIM, ŚRODKOWYM I ZIEMI LUBUSKIEJ

Udokumentowane początki badań teologicznych na Pomorzu Zachodnim sięgają już XII w., czyli zarania chrześcijaństwa na tych ziemiach. Krótko po misji chrystianizacyjnej bp. Ottona z Bambergu, która odbyła się z inicjatywy księcia Bolesława Krzywoustego, zaczęły powstawać pierwsze szkoły przyklasztorne i przykościelne kształcące kandydatów na duchownych. Z biegiem czasu powołano do istnienia szkoły katedralne oraz inne przeznaczone nie tylko dla kleryków i nowicjuszy, ale także dla osób świeckich.¹ W szkołach tych, obok innych przedmiotów, nauczano także Biblii.

1. Uniwersytet w Gryfii (Greiswald)

Przełomowym wydarzeniem w świecie nauki w tym regionie było powołanie do istnienia przez księcia wołoskiego Wacława IX za zgodą papieża Kaliksta III w 1456 r. pierwszego na tych ziemiach uniwersytetu w Gryfii.² Jego

---

¹ Na Pomorzu Zachodnim do 1364 r. funkcjonowało 26 szkół, por. K. Trzebiatowski, *Z dziejów szkolnictwa i oświaty na Pomorzu Zachodnim*, w: K. Śląski (red.), *Pomorze Zachodnie – nasza ziemia ojczysta*, Poznań 1960, s. 240.

² Miasto obecnie na terenie Niemiec oddalone ok. 110 km w linii prostej na północny zachód od Szczecina. Uniwersytet w Gryfii działa do dzisiaj, łącznie z Wydziałem Teologicznym, w którego ramach funkcjonują dwie katedry biblijne: Starego i Nowego

absolwentem był urodzony w 1485 r. w Wolinie Jan Bugenhagen, norbertinianin, rektor szkoły miejskiej w Trzebiatowie, a potem bliski współpracownik Marcina Lutra i pionier protestantyzmu najpierw na Pomorzu, a następnie w całych północnych Niemczech i w Danii. Jednocześnie był to jeden z czołowych egzegetów swoich czasów i tłumacz Biblii na język dolnoniemiecki.

Kolejnym znaczącym biblistą związanym z uniwersytetem w Gryfii był prof. Ernst Lohmeyer (1890-1946, w Gryfii 1935-1946) nowotestamentalista, swego czasu rektor uniwersytetu we Wrocławiu (wówczas Breslau 1930/1931), z którego karnie został przeniesiony do prowincjonalnej Gryfii za popieranie Martina Bubera i Jonasa Cohna, uczonych pochodzenia żydowskiego (atakowanych m.in. przez Gerharda Kittela).³ Lohmeyer był autorem wielu znaczących publikacji⁴ oraz pierwszym powojennym rektorem uniwersytetu w Gryfii. Warto uściślić, że był rektorem jedynie formalnie, gdyż w noc poprzedzającą inaugurację roku akademickiego 1946 został aresztowany, a po siedmiu miesiącach rozstrzelany przez NKWD. Zrehabilitowany został dopiero w 1996 r.

2. Okres powojenny

Z oczywistych jednak względów biblistyka na Uniwersytecie w Gryfii nie miała większego wpływu na kształtowanie się biblistyki polskiej na tych ziemiach. Jej historia rozpoczęła się wraz z utworzeniem 15 sierpnia 1945 r. tymczasowej Administracji Apostolskiej Kamieńskiej, Lubuskiej i Prałatury Pilskiej z siedzibą w Gorzowie Wielkopolskim. Struktura ta obejmowała aż 1/7 powierzchni powojennej Polski.⁵ Administracja tak rozległa terytorialnie, a przede wszystkim pozbawiona zakorzenionych struktur wewnętrznych, cierpiąca na brak duchowieństwa, środowisk parafialnych i ogólnie wszystkich

---

Testamentu. Na tamtejszym WT studiuje ok. 700 osób na ogólną liczbę 12 tys. wszystkich studentów. Dane według: www.theologie.uni-greifswald.de/organisieren.html (dostęp 23 VII 2012).

³ Warto jednak wspomnieć, że Ernst Lohmeyer brał również czynny udział w II wojnie światowej jako oficer Wehrmachtu, m.in. na terytorium Polski.

⁴ M. in.: *Galiläa und Jerusalem* (1936), *Kommentar zum Markusevangelium* w: KEK (1937), *Kultus und Evangelium* (1942), *Gottesknecht und Davidsohn* (1945) oraz *Das Vaterunser* (1946). Całość jego bibliografii liczy ponad 300 pozycji; zob. A. Köhn, *Der Neutestamentler Ernst Lohmeyer: Studien zu Biographie und Theologie*, Tübingen 2004, s. 332-333.

⁵ Dokładnie 44 836 km².

tych elementów, które tworzą naturalny organizm diecezjalny, organizowała się w nieporównywalnie gorszych warunkach niż diecezje, które po wojnie, choć tragicznie poranione, w sposób naturalny kontynuowały działalność duszpasterską i powoli, mimo represji ze strony władz,⁶ odbudowywały swoje struktury. Warto nadmienić, że antykościelne działania władz na tych terenach były znacznie skuteczniejsze niż tam, gdzie Kościół, przynajmniej w znacznej mierze, zachował swoje struktury i pozycję w życiu publicznym. Jednocześnie każdy pozyskany przez komunistów ksiądz czy zburzony kościół były dla tworzących się dopiero struktur Kościoła szczególnie destrukcyjne.⁷

Nie do pominięcia jest fakt wyjątkowo niskiej liczby księży pracujących na tym terenie. Kiedy inne diecezje wysyłały księży na studia, również te zagraniczne, na zachodzie i północy Polski proboszczowie musieli obsługiwać nierzadko sześć, siedem i więcej (w skrajnych przypadkach do kilkunastu) kościołów i punktów katechetycznych.⁸ Nawet w późniejszym okresie, kiedy sytuacja uległa nieznacznej poprawie, większość księży pracujących jako wykładowcy w seminarium szczecińskim, jednocześnie była proboszczami w pobliskich parafiach. Wykształcenie pierwszych roczników alumnów możliwe było jedynie dzięki przejściu seminarium w Gorzowie, a następnie w Gościkowie-Paradyżu przez Zgromadzenie Księża Misjonarzy.⁹

⁶ Przekrojowe opracowanie walki władz PRL z Kościołem na tych ziemiach zob. G. Wejman, *Organizacja Kościoła Katolickiego na Pomorzu Zachodnim i Ziemi Lubuskiej w latach 1945-1972*, Szczecin 2007, s. 69-124.

⁷ Zob. K. Kowalczyk, *Walka o rząd dusz. Polityka władz państwowych wobec Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim w latach 1945-1956*, Uniwersytet Szczeciński, Rozprawy i Studia t. 445, Szczecin 2003.

⁸ Na ogromnym obszarze administracji gorzowskiej, terenach stanowiących 1/7 terytorium Polski, pracowało pod koniec 1945 r. zaledwie 202 kapłanów. Cztery lata później nieobsadzonych pozostawało 225 placówek duszpasterskich. Zob. R. Harmaciński, *Kształcenie katechetów w diecezji gorzowskiej w latach 1949-1989*, w: P. Socha (red.), *Księga pamiątkowa 50-lecia organizacji Kościoła Katolickiego na Ziemi Lubuskiej, Pomorzu Zachodnim i Północnym 1945-1995*, Zielona Góra-Gorzów Wlkp. 1998, s. 246. W pierwsze dziesięciolecie administracji gorzowskiej w 1955 r. czynnych było 1540 kościołów, pracowało 556 kapłanów, w tym 131 wyświęconych w diecezji; zob. R. Kostynowicz, *Od Administracji Apostolskiej Kamieńskiej, Lubuskiej i Pralatury Piłskiej do Metropolii Szczecińsko-Kamieńskiej (1945-1995)*, www.diecezja.szczecin.pl/historia/historia-archidiecezji (dostęp 23 VII 2012); G. Wejman, *Organizacja Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim i ziemi lubuskiej w latach 1945-1972*, Szczecin 2007, s. 203-216.

⁹ W czasie wojny i po wojnie prowadzili oni także inne seminaria duchowne np. w latach 1935-1955 Śląskie Seminarium Duchowne w Krakowie, 1957-1998 Biskupie Seminarium Duchowne w Gdańsku. W kilku innych seminariach zatrudniano ich

Sytuację komplikowała ponadto kwestia nieuregulowanego przebiegu granicy z Niemcami. Fakt ten powstrzymywał Watykan od podejmowania ostatecznych decyzji administracyjnych. W rezultacie na utworzenie stałej, polskiej administracji kościelnej na Pomorzu Zachodnim trzeba było czekać długie 27 lat.¹⁰ Do niepewnego i pozbawionego nie tylko polskich tradycji akademickich Szczecina nie przybywali także ocaleni z wojennej zawieruchy naukowcy z Kresów. Zasilali oni reaktywujące swe działania uniwersytety w Warszawie, Lublinie, Krakowie, Toruniu czy nawet we Wrocławiu, gdzie organizację uniwersytetu rozpoczęto natychmiast po wojnie.¹¹ Polskie szkol-

---

w roli wykładowców i ojców duchownych (m.in. w WSD w Krakowie, Olsztynie, Warszawie).

¹⁰ Sytuacja rozwijała się stopniowo; 14 IV 1950 r. podpisano tzw. Porozumienie między rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Episkopatem Polski, w wyniku którego miało nastąpić ustanowienie stałych diecezji na Ziemiach Północnozachodnich. W niecały rok później porozumienie to zostało praktycznie zerwane przez władze państwowe, które odsunęły od kierowania diecezjami mianowanych przez prymasa Hlonda administratorów (m.in. w Gorzowie), a na ich miejsce mianując, wbrew prawu kanonicznemu, nowych. Aby nie dopuścić do schizmy, prymas udzielił nowo mianowanym odpowiednich jurysdykcji. W 1967 r. podniesiono administratorów apostolskich na Ziemiach Zachodnich do rangi osobnych jednostek administracyjnych zależnych od Stolicy Apostolskiej, a nie tak, jak to było dotychczas, od prymasa Polski. Było to znaczące podniesienie ich rangi oraz wyraźny sygnał wysłany do władz polskich.

Kolejnym przełomowym wydarzeniem było podpisanie układu o podstawach normalizacji wzajemnych stosunków między PRL a RFN 7 XII 1970 r. Traktat ten potwierdzał przebieg zachodniej granicy Polski. Podpisanie tego traktatu stworzyło odpowiednie warunki, aby wystąpić do Stolicy Apostolskiej o uregulowanie na tych ziemiach także sytuacji administracji kościelnej. Z odpowiednim pismem w tej sprawie zwrócił się 24 XII 1970 r. biskup gorzowski, Wilhelm Pluta, do prymasa Polski, Stefana Wyszyńskiego. 17 V 1972 r. układ potwierdzający przebieg granicy polsko-niemieckiej został ratyfikowany przez niemiecki Bundestag, a następnego dnia przez polski Sejm. Nie było to jednak jednoznaczne z wyrażeniem zgody przez władze komunistyczne na ustabilizowanie administracji kościelnej na północnych i zachodnich terenach Polski. Mimo niechętnego stanowiska władz PRL, papież Paweł VI 28 VI 1972 r. bullą *Episcoporum Poloniae coetus* erygował cztery nowe diecezje na zachodnich terytoriach Polski: obok diecezji opolskiej, także trzy na ziemiach północno-zachodnich: diecezję szczecińsko-kamieńską, gorzowską i koszalińsko-kołobrzeską; zob. G. Wejman, *Organizacja Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim i ziemi lubuskiej w latach 1945-1972*, s. 110-123; K. Kozłowski (wstęp, wybór i opracowanie), *Źródła do dziejów Pomorza Zachodniego*, t. XIV: *Narodziny diecezji szczecińsko-kamieńskiej i koszalińsko-kołobrzeskiej (1945-1975)*. Wydawnictwa źródłowe, Szczecin 2007, s. 195 (bullą: s. 114-116 oraz tłumaczenie: s. 116-119.)

¹¹ 24 VIII 1945 r. powołano do istnienia na bazie uczelni niemieckich Uniwersytet i Politechnikę Wrocławską. Już 15 XI 1945 r. został wygłoszony przez prof. Ludwika Hirszfelda pierwszy wykład akademicki. Na takie wydarzenie Uniwersytet Szczeciński musiał czekać długie 40 lat.

nictwo wyższe w Szczecinie rodziło się w wielkich bólach, a Uniwersytet Szczeciński powstał dopiero w 1985 r.

Jedną z pierwszych uczelni wyższych na północno-zachodnich rubieżach Polski było założone w 1947 r. Wyższe Seminarium Duchowne w Gorzowie Wielkopolskim.¹² Funkcjonowało ono jednak jedynie do 1961 r., kiedy to władze państwowe przejęły budynki seminaryjne. Już w 1952 r. kleryków studiujących filozofię (pierwsze dwa lata studiów) przeniesiono do pocysterskiego klasztoru w Gościkowie-Paradyżu. Studenci teologii dołączyli do nich w 1961 r.¹³ Przez długie lata było to wspólne seminarium duchowne kształcące alumnów z terenów Pomorza Zachodniego i Środkowego oraz Ziemi Lubuskiej.

Pierwszym gorzowskim, a następnie paradyskim wykładowcą Pisma Świętego został ks. dr Józef Wójcicki CM.¹⁴ W seminarium w Gorzowie i Paradyżu wykładał od 1948 aż do 1961 r.¹⁵ W latach 1950-1964 oraz 1973-1982 wykłady z Pisma Świętego prowadził także ks. dr Franciszek Myszka CM.¹⁶ W roku akademickim 1961/1962 wykłady ze Starego Testamentu prowadził ks. dr Eugeniusz Sitarz CM,¹⁷ a od 1964 r. niemal wszystkie przedmioty biblijne przejął jeden z najwybitniejszych biblistów polskich ks. dr Stanisław Mędała

---

¹² Na zaproszenie rządcy administracji apostołskiej na tych terenach, ks. dr. Edmunda Nowickiego, prowadzenia seminarium duchownego, w tym także wykładów dla kleryków, podjęło się Zgromadzenie Księży Misjonarzy św. Wincentego à Paulo z Krakowa. Wyższe Seminarium Duchowne przy ul. Warszawskiej erygowane zostało 13 X 1947 r. Trzydzieści dni później, po poświęceniu gmachu uczelni przez kard. Augusta Hlonda, odbyła się inauguracja pierwszego roku akademickiego. Nieco wcześniej zostały powołane do istnienia niższe seminaria w Gorzowie Wlkp., Słupsku i we Wschowie (zlikwidowane przez władze państwowe w 1960 r.).

¹³ Inauguracja I roku akademickiego w nowym seminarium duchownym odbyła się 6 października. Więcej informacji na temat profesorów pracujących w seminarium w Gorzowie, a następnie w Paradyżu do 1997 r. zob. A. Oczachowski, *Profesorowie i wykładowcy*, w: R. Tomczak (red.), *Diecezjalne Wyższe Seminarium Duchowne. Gorzów-Paradyż. 1947-1997. Księga Jubileuszowa*, Paradyż 1997, s. 127-156.

¹⁴ Absolwent ITKM w Krakowie oraz Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Warszawskiego. Przy każdym kolejnym wykładowcy Pisma Świętego podane zostaną uczelnie, które kończył. Po pierwsze, w celu zilustrowania różnorodności szkół, z których pochodzili, po drugie, z wdzięczności dla tych wszystkich ośrodków, bez których rozwój biblistyki na tych ziemiach nie byłby możliwy.

¹⁵ Jednocześnie był wykładowcą w ITKM w Krakowie oraz w Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Częstochowskiej.

¹⁶ Absolwent WSD Zgromadzenia Księży Misjonarzy. Doktorat w 1952 r.

¹⁷ Absolwent ITKM w Krakowie oraz Papieskiego Instytutu Biblijnego w Rzymie.

CM.¹⁸ W Paradyżu ks. Mędała wykładał do 1971 r. Jego następcą został nie mniej słynny biblista ks. dr hab. Michał Peter.¹⁹ Wykłady ze Starego Testamentu prowadził on w latach 1971-1973 i 1976-1977. Od 1971 aż do 1994 r. w Paradyżu wykładał ks. dr hab. Teofil Herrmann CM²⁰ (dotychczasowy rektor i wykładowca Pisma Świętego w seminarium gdańskim). Na rok akademicki 1975/1976 do grona wykładowców nauk biblijnych dołączył ks. dr Stanisław Stefanek TChr²¹ (późniejszy biskup łomżyński). Nieco później, bo w 1976 r., wykłady z Nowego Testamentu przejął ks. dr Paweł Cieślik (późniejszy biskup pomocniczy diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej).²² W latach 1977-1980 wykłady z introdukcji biblijnej prowadził o. dr Józef Kuc OMI.²³ Warto dodać, że do seminarium w Gościkowie-Paradyżu przyjeżdżały z wykładami gościnnymi takie sławy biblistyki polskiej jak m.in. ks. prof. J. Łach, o. prof. H. Langkammer OFM czy ks. prof. J. Kudasiewicz.

Pierwszym teologicznym ośrodkiem akademickim w Szczecinie było powołane do istnienia w 1949 r. Studium Wiedzy Religijnej. Jego celem było wykształcenie przyszłych katechetów. Studium istniało jednak zaledwie do 1952 r. O jego likwidacji zdecydowały władze państwowe.²⁴ Od tego czasu

---

¹⁸ Absolwent Instytutu Księża Misjonarzy w Krakowie, KUL-u, Papieskiego Instytutu Biblijnego w Rzymie oraz Gregorianum. Habilitacja w 1980 r., tytuł profesora w 1994 r. Pismo Święte wykładał także w WSD w Gdańsku-Oliwie, w IKM w Krakowie oraz na ATK.

¹⁹ Absolwent AWSD w Gnieźnie i Poznaniu oraz Uniwersytetu Jagiellońskiego. Wykładowcą Pisma Świętego był także w AWSD w Poznaniu (od 1953).

²⁰ Absolwent Instytutu Teologicznego Księża Misjonarzy w Krakowie, Akademii Teologii Katolickiej, Papieskiego Instytutu Biblijnego w Rzymie. Doktorat w 1957 r., habilitacja w 1977 r. W latach 1958-1971 pracował jako wykładowca Pisma Świętego w Biskupim Seminarium Duchownym w Gdańsku-Oliwie.

²¹ Absolwent WSD Towarzystwa Chrystusowego dla Polonii Zagranicznej w Poznaniu oraz KUL-u. Od 1980 r. adiunkt, starszy wykładowca i wicedyrektor Instytutu Studiów nad Rodziną. W latach 1983-1985 rektor i wykładowca w WSD w Szczecinie. W latach 1988-1996 kierownik Punktu Konsultacyjnego ISNaR w Szczecinie. Obecnie biskup senior diecezji łomżyńskiej.

²² W Paradyżu do 1983 r. Absolwent WSD w Gościkowie-Paradyżu, Uniwersytetu w Strasburgu i Papieskiego Instytutu Biblijnego w Rzymie.

²³ Absolwent Seminarium Księża Oblatów w Obrze, KUL-u oraz Instytutu Nauk Biblijnych w Rzymie. Ks. dr Kuc wykładał jednocześnie w WSD Oblatów Maryi Niepokalanej w Obrze (od 1960 do 1984 r. z dwuletnią przerwą na studia w Rzymie w latach 1974-1976).

²⁴ Akta studium zostały przejęte przez Urząd Bezpieczeństwa, zob. G. Wejman, *Organizacja Kościoła Katolickiego na Pomorzu Zachodnim i Ziemi Lubuskiej w latach 1945-1972*, s. 336-337.

w Szczecinie pogłębianie wiedzy teologicznej możliwe było jedynie dzięki konferencjom i wykładom organizowanym przez ks. dr. Władysława Siwka SJ.²⁵ Także w 1949 r. powstał pierwszy punkt kształcenia katechetów w Połczynie Zdroju, po nim powstawały kolejne. Kursy dojazdowe organizowano także w zależności od potrzeb i możliwości w wybranych miastach. W 1957 r. Kuria biskupia w Gorzowie otworzyła Studium Wiedzy Religijnej. W ramach wszystkich tych inicjatyw wykładano m.in. także biblistykę.

W latach 1970-1972 funkcjonował w Gorzowie Wielkopolskim punkt konsultacyjny Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.²⁶ W 1972 r. powstał w Szczecinie podobny punkt, tym razem pod egidą Akademii Teologii Katolickiej. W roku akademickim 1979/1980 został on przekształcony w filię Instytutu Studiów nad Rodziną (w dalszym ciągu jako punkt ATK i przy wsparciu tamtejszej kadry naukowej). Dekretem abp. K. Majdańskiego księży zostali zobowiązani, przez kolejne trzy lata po otrzymaniu święceń, do kontynuowania studiów teologiczno-pastoralnych.²⁷ Dopiero w 1984 r. władze państwowe wyraziły zgodę na otworzenie studiów w instytucie także dla osób świeckich.²⁸ Wykłady z zakresu biblistyki w szczecińskiej filii ISnaR prowadzili: bp S. Stefanek; ks. dr P. Cieślik, ks. dr M. Wittlieb, ks. dr P. Briks, a ćwiczenia: ks. lic. C. Korzec i ks. mgr T. Zaklukiewicz.

W 1988 r. został powołany do istnienia w Gorzowie Wielkopolskim Instytut Formacji Katolickiej dla Świeckich,²⁹ który zaczął działać we współpracy z Papieskim Wydziałem Teologicznym we Wrocławiu jako jego filia. W jej ramach Pismo Święte wykładali ks. prof. dr hab. H. Langkammer, ks. dr Andrzej Szewciw i ks. dr Jan Dyrda.³⁰ W 1990 r. powołano w diecezji zielonogórsko-gorzowskiej Studium Katechetyczne, które w 1993 r. przekształcone zostało w Diecezjalne Kolegium Teologiczne przy Filii Papieskiego Fakultetu Teologicznego w Gorzowie Wielkopolskim. Znaczącą rolę w programach tych instytucji odgrywały i odgrywają wykłady z Pisma Świętego.

²⁵ Stan ten utrzymywał się do opuszczenia Szczecina przez ks. Siwka w 1970 r.

²⁶ J. Szponarski, *Dokształcanie księży pracujących na terenie Diecezji Gorzowskiej w latach 1958-1979*, GWK 22/1979, s. 61-65.

²⁷ W roku akademickim 1979/1980 studia podjęło 41 księży z całej archidiecezji.

²⁸ K. Majdański, *Ocalić Prawdę o rodzinie. Srebrny jubileusz Instytutu Studiów nad Rodziną UKSW w Łomiankach*, Łomianki 2000, s. 93-94.

²⁹ Kontynuując działanie kursów katechetycznych. Zob. R. Harmaciński, *Kształcenie katechetów w diecezji gorzowskiej w latach 1949-1989*, s. 246-259.

³⁰ Absolwent ATK i PWT we Wrocławiu.

3. Utworzenie diecezjalnych wyższych seminariów duchownych

Wspólne studia seminaryjne kleryków z terenów dawnej administracji gorzowskiej trwały do 24 marca 1981 r., kiedy to bp Kazimierz Majdański erygował Wyższe Seminarium Duchowne w Szczecinie.³¹ Dzień później bp Ignacy Jeż powołał do istnienia Wyższe Seminarium Duchowne w Koszalinie. Przez kolejne lata klerycy stopniowo przenoszeni byli z różnych ośrodków, w których do tej pory studiowali,³² do będących jeszcze w trakcie budowy seminariów.

W nowo powstałym seminarium szczecińskim wykładowcą Starego Testamentu został ks. dr Marian Wittlieb,³³ Nowy Testament wykładał ks. dr Paweł Cieślik (1981-1996), a teologię biblijną ówczesny biskup pomocniczy diecezji szczecińsko-kamińskiej ks. dr Stanisław Stefanek TChr. W późniejszym okresie wykłady ze Starego Testamentu przejął ks. dr Józef Łach,³⁴ a następnie ks. dr Piotr Briks.³⁵

W seminarium koszalińskim wykładał ks. dr Alfons Wrzeszcz,³⁶ potem także bp dr Paweł Cieślik oraz przyjeżdżający z Warszawy, obecnie jeden z nestorów bibliistyki polskiej, ks. prof. Jan Załęski.³⁷ Jego miejsce zajął po ukończeniu studiów na KUL-u ks. dr Jan Turkiel.³⁸ W latach 1996-2004 w WSD w Koszalinie

---

³¹ Starania o pozwolenie na utworzenie seminarium duchownego w Szczecinie rozpoczął już bp J. Stroba w 1972 r., jednak pozwolenie na budowę wydano dopiero w 1980 r. Już od 1977 r. alumni VI roku studiów przyjeżdżali do Szczecina (na plebanię parafii Świętej Trójcy) na tzw. rok pastoralny. W latach 1981-1987 stopniowo przenoszono do Szczecina kolejne roczniki.

³² Większość ich studiowała w Gościkowie-Paradyżu (w diecezji gorzowskiej), ponadto m.in. w Gnieźnie, Poznaniu czy w Pelplinie.

³³ Absolwent WSD w Paradyżu, *Angelicum* w Rzymie i Uniwersytetu w Würzburgu.

³⁴ Absolwent KUL, Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie. Habilitacja w 1991 r.

³⁵ Absolwent szczecińskiego AWSD, KUL-u oraz École Biblique et Archéologique Française w Jerozolimie, a jednocześnie pracownik ATK/UKSW w Warszawie. Habilitacja w 2005 r. Obecnie wykładowca w Zakładzie Historii Starożytnej Instytutu Historii i Stosunków Międzynarodowych na Wydziale Humanistycznym US.

³⁶ Absolwent Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie oraz Studium Biblicum Franciscanum w Jerozolimie.

³⁷ Absolwent ASTK w Warszawie, KULu, Papieskiego Instytutu Biblijnego w Rzymie, ATK w Warszawie.

³⁸ Absolwent KUL-u. Pierwsze zajęcia na WSD prowadził jeszcze przed obroną doktoratu. W WSD w Koszalinie w latach 1982-1998, habilitacja w 2005 r., obecnie wykładowca Akademii Pomorskiej w Słupsku.

teologię biblijną wykładał bp dr hab. Marian Gołębiowski (w tym czasie biskup koszalińsko-kołobrzeski, późniejszy arcybiskup wrocławski). W latach 2005-2007 wykłady z Pisma Świętego prowadził ks. dr Andrzej Oczachowski.³⁹

W Paradyżu pozostali klerycy z diecezji zielonogórsko-gorzowskiej. W latach 1983-1997⁴⁰ wykłady z Nowego Testamentu oraz dyscyplin pomocniczych prowadził ks. dr Andrzej Szewciw.⁴¹ W 1994 r. do grona wykładowców WSD w Paradyżu-Gościkowie dołączyli: ks. dr Andrzej Oczachowski oraz o. dr Józef Wcisło OMI.⁴² W latach 2001-2003 zajęcia ze Starego Testamentu prowadził ks. dr hab. Mieczysław Mikołajczak.⁴³ W tym samym czasie (2002) do kadry biblistów seminarium w Paradyżu dołączył o. dr Wojciech Popielewski OMI,⁴⁴ który wykładał do 2007 r.

4. Okres integracji

5 sierpnia 1994 r. afiliowano seminarium szczecińskie i koszalińskie do Papieskiego Wydziału Teologicznego w Poznaniu, a od chwili wejścia tego wydziału w strukturę Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu jako Wydziału Teologicznego w listopadzie 1998 r., Arcybiskupie Wyższe Seminarium Duchowne w Szczecinie i Wyższe Seminarium Duchowne w Koszalinie stały się sekcjami zamiejscowymi Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza. Stan ten trwał do 2004 r., kiedy to po kilku latach starań i przygotowań utworzono na Uniwersytecie Szczecińskim Wydział Teologiczny.⁴⁵ Połączył on na nowo

³⁹ Absolwent paradyskiego WSD oraz KUL-u.

⁴⁰ Z przerwą na studia na *Biblicum* w roku akademickim 1986/1987.

⁴¹ Absolwent WSD w Paradyżu, KUL-u oraz Papieskiego Instytutu Biblijnego w Rzymie.

⁴² Absolwent WSD Misjonarzy Oblatów w Obrze, Papieskiego Wydziału Teologicznego w Poznaniu, KUL-u oraz Papieskiego Instytutu Biblijnego w Rzymie.

⁴³ Absolwent WSD w Gościkowie-Paradyżu, KUL-u oraz Papieskiego Uniwersytetu św. Tomasza z Akwinu w Rzymie. Tytuł profesora w 2010 r.

⁴⁴ Absolwent Seminarium Księży Oblatów, PWT w Poznaniu, KUL-u oraz Papieskiego Instytutu Biblijnego w Rzymie.

⁴⁵ Powstanie wydziału teologicznego poprzedziły prace specjalnej komisji złożonej z przedstawicieli uniwersytetu i Kościoła, w ich wyniku 9 VII 2001 r. podpisano porozumienie między rektorem uniwersytetu, prof. Z. Chmielewskim, a arcybiskupem metropolitą, Z. Kamińskim. Kolejnym etapem była jednogłośnie przyjęta uchwała Senatu US wyrażająca zgodę na powstanie Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Szczecińskiego. 9 VIII 2003 r. wydano dekret erygujący wydział teologiczny. Proces tworzenia wydziału

pracowników naukowych z diecezji szczecińsko--kamieńskiej, koszalińsko-kołobrzeskiej i zielonogórsko-gorzowskiej.

Na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Szczecińskiego funkcjonowała Katedra Egzegezy i Teologii Biblijnej Starego Testamentu (do 2005 r. pod kierownictwem ks. prof. dr. hab. Michała Czajkowskiego,⁴⁶ potem ks. dr. hab. Piotra Briksa we współpracy z ks. dr. hab. Januszem Lemańskim⁴⁷) oraz Katedra Egzegezy i Teologii Biblijnej Nowego Testamentu (w latach 2004-2006 pod kierownictwem ks. prof. dr. hab. Michała Czajkowskiego, a następnie, od 2006 r., ks. dr. hab. Jana Flisa⁴⁸ we współpracy z ks. dr. Cezarym Korcem⁴⁹). W 2008 r. połączono obie katedry w Katedrę Egzegezy i Teologii Biblijnej (pod kierownictwem ks. dr. hab. Jana Flisa). W katedrze tej pracują ponadto: ks. dr. hab. Janusz Lemański, ks. dr. Cezary Korzec (adiunkt), ks. dr. Tomasz Tomaszewski⁵⁰ (na wydziale od 2007 r., adiunkt), ks. dr. Andrzej Oczachowski (adiunkt, jednocześnie wykładowca w paradyjskim WSD) oraz mgr Piotr Goniszewski⁵¹ (asystent).

Bibliści skupieni wokół Wydział Teologicznego Uniwersytetu Szczecińskiego (a więc nie tylko jego pracownicy) od samego początku angażowali się w działania Stowarzyszenia Biblistów Polskich⁵² oraz innych organizacji

---

zakończył się 9 I 2004 r. podpisaniem umowy między przedstawicielami rządu RP oraz Konferencji Episkopatu Polski. Stronę państwową reprezentowali: minister Krystyna Łybacka i prof. Zdzisław Chmielewski, rektor Uniwersytetu Szczecińskiego, zaś stronę kościelną: kard. prymas Józef Glemp, przewodniczący Konferencji Episkopatu Polski i abp Zygmunt Kamiński, metropolita szczecińsko-kamieński; zob. *Utworzenie Wydziału Teologicznego US*, http://www.us.szc.pl/main.php/wt_historia (dostęp 22 VII 2012).

⁴⁶ Ks. prof. Michał Czajkowski w młodości mieszkał w Świdwinie, na terenie obecnej diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej i stamtąd wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Gościkowie-Paradyżu, gdzie rozpoczął studia teologiczne. Absolwent Wyższego Metropolitalnego Seminarium Duchownego we Wrocławiu, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Papieskiego Instytutu Biblijnego w Rzymie, Papieskiego Uniwersytetu św. Tomasza w Rzymie oraz École Biblique et Archéologique Française w Jerozolimie.

⁴⁷ Absolwent Wyższego Seminarium Duchownego w Koszalinie i Papieskiego Instytutu Biblijnego w Rzymie.

⁴⁸ Absolwent Wyższego Seminarium Duchownego w Lublinie oraz KUL-u. Wykładowca Philosophisch-Theologische Hochschule w St. Pölten w Austrii.

⁴⁹ Absolwent Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Szczecinie, Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i Papieskiego Instytutu Biblijnego w Rzymie.

⁵⁰ Absolwent koszalińskiego WSD, UAM oraz KUL-u, nowotestamentalista wykładający w koszalińskiej filii US, diecezjalny moderator apostolatu biblijnego.

⁵¹ Absolwent Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Szczecińskiego.

⁵² Obecnie należy do niego 19 spośród wymienionych w tekście osób.

skupiających biblistów w Polsce i na świecie. Każdego roku organizują konkursy i tygodnie biblijne, ogólnopolskie, a także międzynarodowe konferencje i sympozja, jednocześnie aktywnie uczestnicząc w naukowych i popularyzatorskich przedsięwzięciach innych ośrodków w Polsce i Europie. Wymienieni bibliści są także autorami setek publikacji naukowych: monografii, komentarzy, podręczników, słowników, artykułów itp.

We wszystkich trzech diecezjach pracuje naukowo niemało biblistów niezwiązanych etatami z uczelniami wyższymi, a mimo to publikujących, wykładających w kolegiach, punktach konsultacyjnych czy w ramach studiów podyplomowych oraz zdobywających kolejne stopnie naukowe. Do takich zaliczyć należy ks. dr. Andrzeja Posadzego,⁵³ ks. dr. Kazimierza Bednarskiego,⁵⁴ ks. dr. Tomasza Stroynowskiego,⁵⁵ ks. dr. Tomasza Zaklukiewicza,⁵⁶ oraz młodych biblistów stawiających w nauce pierwsze kroki: dr Halinę Jodzio (doktorat z teologii Starego Testamentu obroniony w 2012 r. na WT US), ks. dr. Andrzeja Maciejewskiego⁵⁷ (doktorat w 2012 r. na KUL-u), ks. lic. Henryka Romanika,⁵⁸ ks. lic. Adama Saksa.⁵⁹ Do grona biblistów zachodniopomorskich należy także wykształcony w Szczecinie – studiujący w Jerozolimie od 2008 r., a od 2012 r. przełożony tamtejszej Wspólnoty Hebrajskojęzycznych Katolików – ks. Piotr Żelazko.⁶⁰

Wśród godnych odnotowania osiągnięć środowiska biblistów Ziemi Północnych i Zachodnich wymienić należy także dwa, spośród dotychczasowych

---

⁵³ Absolwent szczecińskiego AWSD, ATK oraz Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego, gdzie obronił doktorat z teologii biblijnej Nowego Testamentu.

⁵⁴ Absolwent Papieskiego Instytutu Teologicznego w Krakowie, WSD w Gościkowie-Paradyżu, doktorat z teologii biblijnej na UAM w Poznaniu.

⁵⁵ Absolwent AWSD, doktorat z teologii biblijnej na UAM w Poznaniu.

⁵⁶ Absolwent szczecińskiego WSD oraz ATK, doktorat z teologii biblijnej Starego Testamentu na WT US.

⁵⁷ Absolwent WSD w Gościkowie-Paradyżu, PWT we Wrocławiu oraz KUL-u. Od tego roku prowadzi wykłady w ZGWSD oraz z teologii biblijnej Starego Testamentu w IFT w Zielonej Górze.

⁵⁸ Biblista z Koszalina, w trakcie pracy nad doktoratem z Apokalipsy św. Jana. W latach 1999-2004 asystent na WT UAM.

⁵⁹ Absolwent koszalińskiego WSD oraz Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie, obecnie w trakcie przygotowań do doktoratu na UKSW.

⁶⁰ Absolwent AWSD w Szczecinie oraz Papieskiego Instytutu Biblijnego w Rzymie, w przygotowaniu doktorat ze Starego Testamentu w Studium Biblicum Franciscanum w Jerozolimie.

pięćdziesięciu dwóch, spotkań biblistów polskich.⁶¹ Pierwsze odbyło się w 1995 r. w Szczecinie, drugie w 2003 r. w Koszalinie. Oba były świadectwem dojrzałości naukowej i organizacyjnej ośrodków biblijnych na tych ziemiach. We wszystkich trzech diecezjach działa Stowarzyszenie Dzieło Biblijne im. Jana Pawła II.⁶² Tutaj zrodziła się także idea ogólnopolskich konkursów biblijnych dla kleryków i ministrantów. W tym roku odbędzie się już siódmy konkurs klerycki i dwudziesty dla ministrantów i lektorów.⁶³

Na koniec wspomnieć należy ks. dr. Andrzeja Gieniusza CR,⁶⁴ współautora programu BibleWorks, wykładowcę na Papieskim Uniwersytecie Urbaniańskim w Rzymie i redaktora nowotestamentalnego działu „Biblica”, ks. dr. Wiesława Jonczyka SJ⁶⁵ oraz ks. Romana J. Lebedziuka CR,⁶⁶ obecnie wykładowcę języka greckiego w Papieskim Instytucie Biblijnym w Rzymie oraz sekretarza redakcji „Biblica”. Nigdy nie wykładali oni wprawdzie w żadnym z miejscowych ośrodków akademickich, ale wszyscy trzej z tych ziem pochodzą (pierwszy i trzeci ze Szczecina, drugi z Gorzowa Wlkp.) i w ten sposób także i oni wpisują się w poczet biblistów północno-zachodnich krańców Polski.

⁶¹ Do liczby 50 corocznych Sympozjów Biblistów Polskich dodaję także Zjazd Biblistów Polskich, który odbył się w Krakowie w dniach 31 III -1 IV 1937 r. oraz spotkanie biblistów w ramach Zjazdu Księży Rektorów i Profesorów Polskich Zakładów Teologicznych (odbywającego się w dniach 9-10 IX 1958 r. na KUL-u); zob. P. Briks, *Kronika spotkań biblistów polskich*, Szczecińskie Studia Kościelne 5/1994, s. 163-191; por. W. Chrostowski, *U początków tradycji Sympozjów Biblistów Polskich*, w: M.S. Wróbel (red.), *Deus meus et omnia. Księga pamiątkowa ku czci o. prof. Hugolina Langkammera OFM w 50. rocznicę święceń kapłańskich*, Lublin 2005, s. 59-78; toż: *Zeszyty Naukowe SBP* 3/2006, s. 291-311.

⁶² W diecezji szczecińsko-kamieńskiej moderatorem od początku funkcjonowania stowarzyszenia był ks. dr C. Korzec, w diecezji zielonogórsko-gorzowskiej ks. dr A. Oczachowski, w diecezji koszalińsko-kołobrzesckiej w latach 2006-2011 ks. dr hab. Janusz Lemański, a po nim ks. dr T. Tomaszewski (vice- moderatorem, od początku działalności stowarzyszenia, jest ks. lic. Henryk Romanik).

⁶³ Więcej na ten temat zob. A. Oczachowski, *Ogólnopolskie Konkursy Biblijne w Wyższym Seminarium Duchownym w Paradyżu*, *Zeszyty Naukowe SBP* 5/ 2005, s. 343-346.

⁶⁴ Absolwent Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie i Papieskiego Instytutu Biblijnego w Rzymie.

⁶⁵ Absolwent Papieskiego Wydziału Teologicznego w Warszawie oraz Papieskiego Instytutu Biblijnego w Rzymie.

⁶⁶ Absolwent Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie oraz Papieskiego Instytutu Biblijnego w Rzymie.

***

Historia biblistyki na terenie dawnej administracji gorzowskiej, a obecnie archidiecezji szczecińsko-kamieńskiej, nie jest przykładem pasma sukcesów i spektakularnych karier naukowych, jest za to doskonałym studium pracy organicznej dosłownie od zera. Z niczego, w bardzo niesprzyjających okolicznościach, przy wrogiej postawie władz i braku jakichkolwiek, choćby szczątkowych struktur, własnymi siłami – choć z bezcenną pomocą życzliwych naukowców z innych regionów Polski, udało się utworzyć stabilny i mogący się pochwalić znaczącymi osiągnięciami badawczymi i organizacyjnymi ośrodek badań nad Biblią, z dobrze przygotowaną kadrą dydaktyczno-naukową i całym zastępem biblistów – tych ze stopniami naukowymi i tych, których podstawowym potencjałem jest pasja do nauki.

Dr hab. Piotr Briks, SBP 162